

POVIJEST ŽUPANIJSKOG UPRAVNO-TERITORIJALNOG USTROJA BJELOVARSKO-BILOGORSKE ŽUPANIJE

Sažetak

Ukinuće Varaždinskoga generalata 1871. godine značilo je veliku prekretnicu u razvoju Bjelovara i njegove šire regije. U sklopu procesa integracije u sastav građanske Hrvatske dolazi do uspostave novog upravno-teritorijalnog ustroja kojim se ukida vojnokrajiska teritorijalna organizacija Varaždinskoga generalata te se na njegovu teritoriju osniva Bjelovarska županija, kao osma najmlađa županija na području Kraljevine Hrvatske, sa sjedištem u Bjelovaru. Osnutak Bjelovarske županije 1871. godine označio je početak moderne županijske upravno-teritorijalne organizacije na bjelovarskom području koja se usprkos pedesetogodišnjem razdoblju ukidanja (1922. – 1992.) zadržala do današnjih dana. Osamostaljenjem Republike Hrvatske te osnivanjem Bjelovarsko-bilogorske županije obnovljena je tradicija županijskog ustroja koja je tom području oduvijek bila jedna od najvažnijih poluga državotvorne svijesti.

U 136-godišnjoj povijesti županijskog upravno-teritorijalnog ustroja bjelovarskoga kraja možemo razlikovati nekoliko razdoblja:

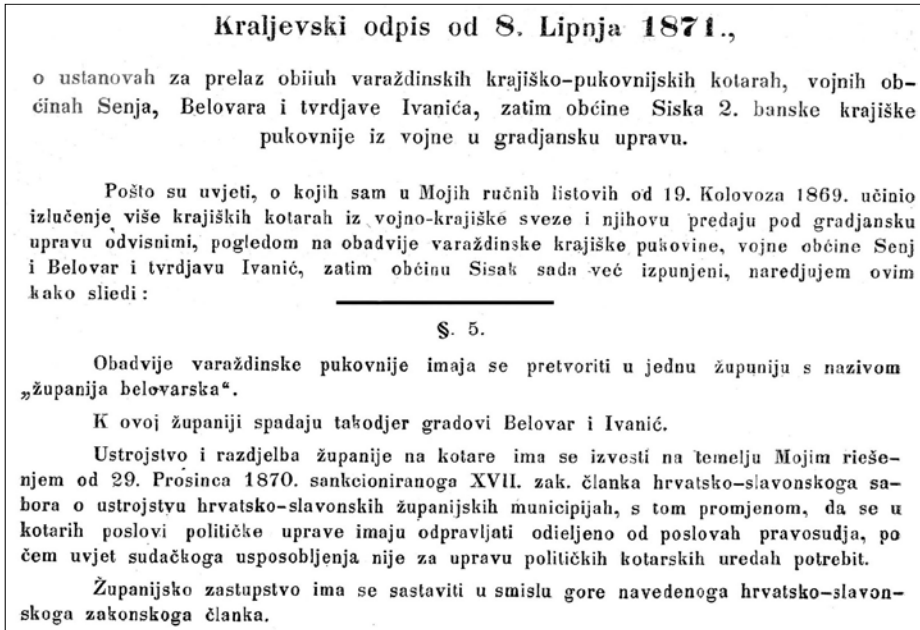
1. Bjelovarska županija 1871. – 1874. – prijelazno razdoblje između ukidanja Varaždinskoga generalata i donošenja prvog *Zakona ob ustroju političke uprave*;
2. Bjelovarska županija 1874. – 1886. – teritorijalna podjela Županije na podžupanije i političke općine;
3. Bjelovarsko-križevačka županija 1886. – 1922. (1924.) – razdoblje od spajanja Bjelovarske i Križevačke županije do ukidanja županijskog ustroja 1922., odnosno 1924. godine;
4. Bjelovarsko-bilogorska županija – razdoblje od 1992. godine do danas.

Bez obzira na opisane promjene u prostornom obuhvatu, unutarnjoj teritorijalnoj organizaciji i političkoj upravi kojoj je županijski ustroj bjelovarskog područja u posljednjih 136 godina bio podvrgnut, njegov upravno-teritorijalni ustroj uvijek je uspješno sjedinjavao elemente moderne regionalizacije i stoljetna iskustva županijskog organiziranja na hrvatskom tlu. Na taj način, povijest županije na bjelovarskom području vjerno svjedoči o djelovanju hrvatske države i njezinoj organiziranosti u sklopu različitih povijesnih epoha.

Ključne riječi: Bjelovarska županija; Bjelovarsko-križevačka županija; Bjelovarsko-bilogorska županija; povijest županijskog ustroja; centralne funkcije Bjelovara.

I. Bjelovarska županija 1871. – 1874.

Kada je carskom naredbom od 8. lipnja 1871. godine nakon višestoljetne vojne uprave ukinut Varaždinski generalat, otpočeo je dug proces integracije spomenutog vojnokrajiškog područja u sustav građanske Hrvatske. Jedan od osnovnih preduvjeta te integracije bila je uspostava civilnog upravno-teritorijalnog ustroja kakav je već postojao u ostatku Hrvatske i Slavonije. Osnutak Bjelovarske županije sa sjedištem u Bjelovaru prvi se put spominje već u spomenutoj naredbi od 8. lipnja 1871. godine kojom se ukida Krajina i uvodi građanska uprava¹. U članku 5. spomenute naredbe navodi se: *Obadvije varaždinske pukovnije imaju se pretvoriti u jednu županiju pod nazivom „županija belovarska“*. Isto tako navodi se da će novoosnovana županija funkcionirati po vrijedećem Zakonskom članku ob ustrojstvu županijah donesenom 29. prosinca 1870. godine, a prema kojemu županijom ravna veliki župan, županija se dijeli na kotare, a oni na općine (čl. 2. Zakona)².

Slika 1. Naredba o ukidanju Varaždinskoga generalata i uspostavi Bjelovarske županije od 8. lipnja 1871.

- ¹ Kraljevski odpis od 8. lipnja 1871. o ustanovah za prijelaz obćih varaždinskih krajiško-pukovnijskih kotarah, vojnih obćinah Senja, Belovara i tvrđave Ivanića, zatim obćine Siska 2. banske krajiške pukovnije iz vojne u građansku upravu. Sbornik zakonah i naredabah valjanah za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, god. XIV, 1871., dokument 47, str. 250-255.
- ² Usp. Sbornik zakonah i naredabah valjanah za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju, god. XIV, 1871., dokument 5, str. 51-65.

Sukladno navedenim zakonima, već 1871. godine počelo se raditi na ustroju nove Bjelovarske županije. Najprije je valjalo odrediti vanjske granice Županije. Kako je spomenuta naredba iz 1871. godine odredila da se županija osniva na području Đurđevačke i Križevačke županije, ta je naredba ujedno odredila i vanjske granice Županije, koje su se podudarale s nekadašnjim granicama Generalata. Suprotno brzom rješenju ustanovljavanja vanjskih granica, pitanje unutarnjeg ustroja rješavalo se znatno sporije. Naime Unutrašnji odjel Zemaljske vlade nakon utemeljenja Bjelovarske županije nije donio odgovarajuću naredbu o njezinu unutarnjem ustroju kao što je to činjeno za ostale županije. Kada su u studenome 1871. godine raspisani izbori za predstavnike općina i kotara Bjelovarske županije, privremeni upravitelj Ivan Trnski u pismu od 2. studenoga, u vezi s pripremama izbora obraća se zapovjedništvima Đurđevačke i Križevačke pukovnije ističući kako novi unutarnji ustroj službeno još nije uspostavljen te da ga treba ustrojiti što prije³. Sukladno tome, iz istog spisa saznajemo da su izbori za predstavnike općina i kotara održani na temelju izbornih jedinica koje su utemeljene na vojno-teritorijalnoj podjeli Generalata koji više nije postojao. Naime svaka kompanija nekadašnjega Generalata sada je činila jednu općinsku izbornu jedinicu⁴, a nekoliko njih kotarsku jedinicu. Tako je novoosnovana Bjelovarska županija prilikom izbora u studenome 1871. godine bila podijeljena na osam kotara, odnosno 30 općina i dva grada (Bjelovar i Ivanić)⁵, koji su ujedno imali status privremene teritorijalne jedinice civilne uprave⁶:

- bjelovarski kotar činile se općine Ivanska, Gudovec, Trojstvo i Kapela;
- garešnički kotar činile se općine Garešnica, Vukovje, Hercegovac i Berek;
- kloštarivanički kotar činile se općine Bešlinec, Križ, Čazma i Kloštar Ivanić;
- svetoivanski kotar činile se općine Farkaševac, Sv. Ivan (Žabno) i Vojakovec;
- peteranečki kotar činile se općine Peteranec i Sokolovac;
- virovski kotar činile se općine Molve, Novigrad i Virje;
- đurđevački kotar činile se općine Đurđevac, Budrovac, Kalinovac, Ferdinandovac, Pitomača i Kloštar (Podravski);
- grubišnopoljski kotar činile se općine Grubišno Polje, G. Kovačica, Rača i Severin.

³ Usp. Hrvatski državni arhiv, fond Unutrašnji odjel Zemaljske vlade, sv. 4, kut. 15, spis 10913.

⁴ U tom smislu iznimku čine općine Ferdinandovac, Budrovac, Kloštar (Podravski), Molve i Kalinovac u đurđevačkom kotaru, odnosno Bešlinec u ivaničkloštarskom kotaru, koji nisu bili sjedišta kompanije, ali su bili sjedišta narednika.

⁵ Gradovi Bjelovar i Ivanić kao bivši komuniteti održali su zasebne izbore za gradsku skupštinu.

⁶ Usp. Hrvatski državni arhiv, Predsjedništvo Zemaljske vlade, kut. 33, sv. VI. Spisi o provincijaliziranju Varaždinskoga generalata

Slika 2. Bjelovarska županija u svojem opsegu iz 1871. s podjelom na kotare⁷

Upravo ta privremena podjela Bjelovarske županije na izborne kotare i općine, proizišla iz ustroja nekadašnjega Generalata, nakon održanih izbora postala je ujedno i službeni unutarnji ustroj Županije. Naime objavljivanjem izbornih rezultata na prvoj županijskoj skupštini održanoj u prosincu 1871. godine donesena je odluka da se time ujedno dovršava proces teritorijalnog zaokruživanja kotara i političkih općina⁸. To je ujedno bilo i najpraktičnije rješenje, jer su svim navedenim mjestima, nekadašnjim sjedištima kompanija, a sada općina i kotara, postojale upravne zgrade

⁷ Granica Županije na ovoj upravnoj karti Hrvatske i Slavonije iz 1871. godine originalna je, dok je granice kotara autor ovog rada rekonstruirao i dočrtao.

⁸ Hrvatski državni arhiv, fond Unutrašnji odjel Zemaljske vlade, kut. sv. 4, 15, spis 11648.

koje su korištene za potrebe uprave. Navedenu odluku županijske skupštine potom je prihvatio i Unutrašnji odjel Zemaljske vlade, čime je proces upravno-teritorijalnog utemeljenja Bjelovarske županije bio završen bez odnošenja posebne naredbe o ustroju Županije. Civilna uprava nad Županijom formalno uspostavljena je 30. ožujka 1872. godine⁹.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za poslove unutarnje
od 5. veljače 1875. br. 221 pr.

ob izvedenju zakona ob ustrojstvu političke uprave od 15. studenoga 1874.

U izvedenje §. 3. zakona ob ustrojstvu političke uprave obnašao je kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinski vladni odjel za poslove unutarnje županije kraljevine Hrvatske i Slavonije zaokružiti i na upravna područja (podžupanije) porazdieliti kako sliedi:

- a) županiju riečku na dvije podžupanije sa sjedištem na Rieci i u Delnicah;
- b) županiju zagrebačku na četiri podžupanije sa sjedištem u Zagrebu, Sisku, Jastrebarskom i Karlovcu;
- c) županiju varaždinsku na tri podžupanije sa sjedištem u Varaždinu, Zlataru i u Krapinskih Toplicah;
- d) županiju križevačku na dvije podžupanije sa sjedištem u Križevcu i Koprivnici;
- e) županiju belovarsku na dvije podžupanije sa sjedištem u Belovaru i Križu;
- f) županiju požežku na dvije podžupanije sa sjedištem u Požegi i Pakracu;
- g) županiju virovitičku na tri podžupanije sa sjedištem u Osieku, Djakovu i u Virovitici; napokon
- h) županiju sriemsku na dvije podžupanije sa sjedištem u Vukovaru i Rumi.

Slika 3. Naredba o podjeli Bjelovarske županije na podžupanije u Bjelovaru i Križu iz 1874.

II. Bjelovarska županija 1874. – 1886.

Donošenjem *Zakona ob ustroju političke uprave u kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji* od 15. studenoga 1874.¹⁰ te *Naredbe ob izvođenju Zakona ob ustrojstvu političke uprave*¹¹ od 5. veljače 1875. godine prvi je put izravno definirana unutarnja teritorijalna organizacija Bjelovarske županije. Tako se u Zakonu iz 1874. nabrajaju sve županije,

⁹ Usp. Hrvatski državni arhiv, Predsjedništvo Zemaljske vlade, kut. 33, sv. VI. Spisi o provincijaliziranju Varaždinskoga generalata.

¹⁰ Usp. *Sbornik zakonah i naredabah valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju*, g. 1874., dokument 52, str. 425-433.

¹¹ Usp. *Sbornik zakonah i naredabah valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju*, g. 1875., dokument 7, str. 31-40.

uključujući i Bjelovarsku, izričito navodeći da se spomenute županije otada sastoje od podžupanija. U naredbi iz 1875. prvi se put za svaku županiju navodi i o kojim je podžupanijama riječ. Sukladno spomenutoj naredbi, Bjelovarska županija dijeli se na dvije podžupanije sa sjedištem u Bjelovaru i Križu. Kako se u prilogu Naredbe nalazi i *Pregled razdjeljenja i zaokruženja županijah i podružanijah kraljevine Hrvatske i Slavonije po novom ustrojstvu*, dobivamo i detaljan uvid u točan prostorni obuhvat pojedinih podžupanija.

Slika 4. Opseg Bjelovarske županije 1876. (crveno) i Bjelovarske županije 1871.

Usporedbom sa stanjem iz 1871. godine možemo vidjeti da je prostorni obuhvat Bjelovarske županije novim zakonom znatno smanjen. Granica Županije više nije određena nekadašnjom granicom Generalata kao do tada, već je stvoreno posve novo razgraničenje, neovisno o staroj vojnoj teritorijalnoj organizaciji. Stare granice ostale su nepromijenjene samo duž istočnog i južnog ruba Županije, dok su se na sjeveru i zapadu dogodile važne promjene.

Slika 5. Upravna karta iz 1876. godine s podjelom na podžupanije¹²

¹² U ovom slučaju karta je, osim za prikaz novog upravno-teritorijalnog ustroja, iskorištena i kao podloga za prikaz pripadnosti pojedinih podžupanija pod jurisdikciju pojedinih građevnih ureda (jurisdikcija svakog građevnog ureda na karti označena je posebnom bojom).

Te su promjene nastale kao rezultat pokušaja da se izrazito krivudave granice nekadašnjega Generalata, koje nisu uvažavale ni prirodne cjeline ni gravitaciju pojedinih naselja urbanim središtima, prilagode modernijoj građanskoj upravi, kako u Bjelovarskoj, tako još više u Križevačkoj županiji, koja je do tada imala izrazito izdužen, nepraktičan oblik. Naslijeđene neprirodne granice Bjelovarske i Križevačke županije nastojale su se Zakonom iz 1874. godine ublažiti svojevrsnom razmjenom teritorija između dvije spomenute županije. Tako su općine Ludina, Breg i Prečec, nekad u sastavu Križevačke županije¹³, sada pripojene Bjelovarskoj županiji, čime je nestao neprirodni izduženi produžetak Križevačke županije koji je poput repa okruživao jugozapadni rub Bjelovarske županije. Istodobno je velik predio sjevernog dijela nekadašnjega Generalata, odnosno Bjelovarske županije, pripojen Križevačkoj županiji: općine Sv. Ivan (Žabno), Vojakovac, Sokolovac, Virje, Novigrad, Drnje te Molve. Tako je konačno prvi put formirana nova granica Bjelovarske županije, neovisno o nekadašnjim granicama vojnokrajiškog teritorija.

Kako je Zakon iz 1874., odnosno Naredba iz 1875., predstavljao važnu upravno-teritorijalnu promjenu, Zemaljska je vlada za potrebe rada tijela javne uprave prvi put izradila i kartografski pregled novih županija s njihovim unutarnjim teritorijalnim ustrojem. Na spomenutoj upravnoj karti Hrvatske i Slavonije, koja nastaje 1876. godine, a koja je korištena kao podloga za prikaz različitih tematskih sadržaja od interesa javne uprave, prvi su put prikazane i nove granice Bjelovarske županije¹⁴.

Upravo spomenuta karta koja sadrži i prikaz Bjelovarske županije s njezinim podžupanijama omogućuje nam detaljan uvid ne samo u upravnu organizaciju Županije, već i u prostorne obuhvate pojedinih kotara i političkih općina¹⁵. Uvi-dom u spomenutu kartu, već na prvi pogled jasno je da, kao što granice Generalata više nisu utjecale na granice Županije, ni granice nekadašnjih pukovnija nisu utje-cale na granice podžupanija. Županija je podijeljena na dva površinom podjednaka dijela, Kriška podžupanija obuhvaćala je dio Županije približno omeđen rijekom Česmom na jugu i Velikom na zapadu, dok je Bjelovarska podžupanija zauzimala preostali prostor sjeverno od Česme (izuzetak predstavlja predio između Narte

¹³ Prečec i Bregi bit će 1886. pripojeni Zagrebačkoj županiji.

¹⁴ Hrvatski državni arhiv, Kartografska zbirka, sign. D.VIII.10.

¹⁵ Ubrzo se pokazala da je takva karta vrlo korisna, pa je otada gotovo svaka bitna promjena upravno-teritorijalnog ustroja bila popraćena izdavanjem sličnih izdanja, bilo kao odvojenih karata županija, bilo kao uvezanih zbirki karata. Opširnije o tome usp. Slukan Altić, Mirela (2001.): Kartografski izvori za povijest upravno-teritorijalnog ustroja hrvatskih zemalja. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, god. 51, br. 3-4, Zagreb, 2001., str. 645-672.

i Petričke smješten sjeverno od Česme koji je pripao Bjelovarskoj podžupaniji). Bjelovarska podžupanija sastojala se od 14 političkih općina¹⁶: Pitomače, Kloštra, Budrovca, Ferdinandovca, Kalinovca, Đurđevca, Trojstva, Kapele, Gudovca, Ivanške, Severina, Rače, Velikog Grđevca i Grubišnog Polja. Tako omeđena Bjelovarska podžupanija obuhvaćala je ukupno 164 naselja s ukupno 73.338 stanovnika. Istodobno je podžupanija Križ obuhvaćala 11 političkih općina: Hercegovac, Garešnicu, Vukovje, Berek, Farkaševac, Čazmu, Dubravu, Prečec, Kloštar Ivanić, Križ i Ludinu. Na taj način Podžupanija Križ obuhvaćala je 166 naselja s ukupno 49.987 stanovnika. Tako ustrojena Bjelovarska županija imala je 1875. godine sveukupno 123.325 stanovnika koji su živjeli na površini od 3.475 km² u čak 330 naselja.

III. Bjelovarsko-križevačka županija 1886. – 1922.

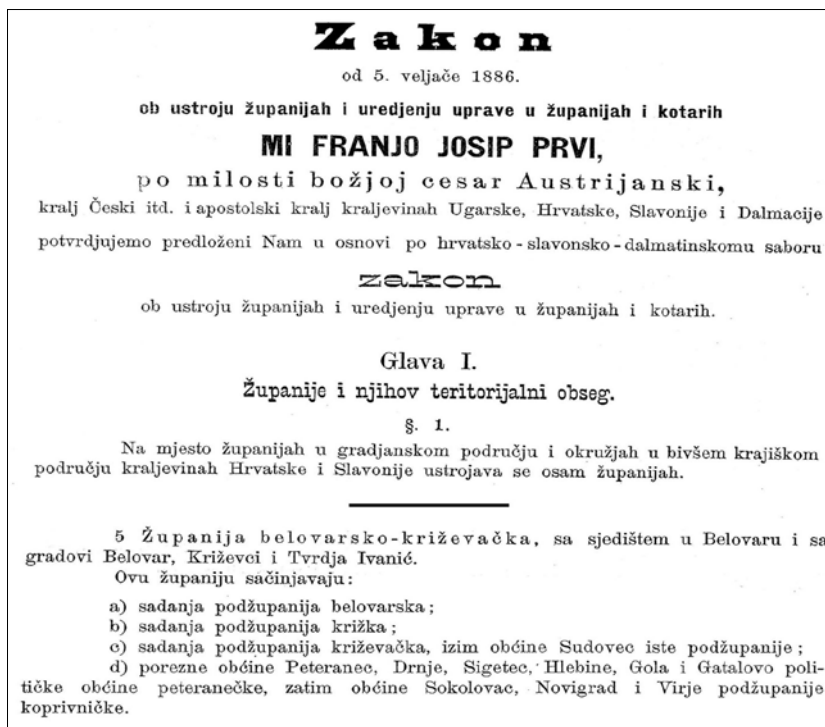
Opisani teritorijalni ustroj Bjelovarske županije održao se do 5. veljače 1886. godine, kada je donesen novi *Zakon ob ustroju županijah i kotarih a koji propisuje novi upravno-teritorijalni ustroj županija s podjelom na kotareve*¹⁷. Taj je Zakon za Bjelovarsku županiju donio bitne promjene jer je njime utvrđeno spajanje Križevačke i Bjelovarske županije u jedinstvenu županiju pod nazivom Bjelovarsko-križevačka sa sjedištem u Bjelovaru, koja je, osim Bjelovara, obuhvaćala gradove Križevce i Ivanić. Točnije, člankom 2. spomenutog zakona utvrđuje se da se Županija bjelovarsko-križevačka ustrojava iz nekadašnje podžupanije bjelovarske, podžupanije kriške, podžupanije križevačke (izuzev općine Sudovec, koja se pripaja Varaždinskoj županiji) te dijela podžupanije koprivničke, točnije općina Peteranec, Drnje, Sigetec, Hlebine, Gola, Gotalovo, Sokolovac, Novigrad i Virje (preostali dio podžupanije koprivničke pripojen je Varaždinskoj županiji).

Ipak, tako definiran prostorni opseg i unutarnji ustroj Bjelovarsko-križevačke županije nije stupio na snagu. Naime, spomenutim zakonom previđalo se da se Koprivnica i veći dio njezine podžupanije pridruži Varaždinskoj županiji, što se u konačnici, koliko znamo, nije dogodilo¹⁸. Isto tako Općina Kutina trebala je ostati u sastavu Zagrebačke županije, što također nije realizirano.

¹⁶ Politička općina gotovo se redovito sastojala od više naselja te je ne treba poistovjećivati s upravnom ili poreznom općinom.

¹⁷ *Sbornik zakonah i naredabah valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju*, g. 1886., dokument 6, str. 17-19.

¹⁸ U tom smislu nisu ispravni navodi B. Vranješ-Šoljan (1996; 102), koja navodi da, prema Zakonu iz 1886., Bjelovarsko-križevačka županija uključuje i Koprivnicu.

Slika 6. Zakon iz 1886. kojim se utemeljuje Bjelovarsko-križevačka županija bez Koprivničkog kotara

Konačni oblik i unutarne uređenje novoustrojena Bjelovarsko-križevačka županija dobila je tek *Naredbom kojom se opredjeljuje broj i teritorijalni opseg upravnih kotarah i sjedišta kotarskih oblasti u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji* donesenom 1. srpnja 1886. godine¹⁹. U toj se naredbi prvi put definira da Županiju, osim Bjelovara, Ivanića i Križevaca, čini i grad Koprivnica, a Kotaru Križ sada su pripojene i općine Kutina i Popovača, čime je južna granica Bjelovarsko-križevačke županije pomaknuta na rijeku Ilovu, odnosno Lonju.

Županija je u skladu s *Naredbom* podijeljena na sedam kotara. Kotar Bjelovar sastojao se od općina Kapela, Trojstvo, Gudovac, Ivanska, Severin, Rača i Farkaševac; Kotar Đurđevac od općina Đurđevac, Pitomača i Virje; Kotar Koprivnica od općina Novigrad, Sokolovac i Peteranec; Kotar Grubišno Polje iz općina Grubišno Polje i Veliki Grđevac; Kotar Garešnica od općina Berek, Garešnica, Hercegovac

¹⁹ *Sbornik zakonah i naredbah valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju*, g. 1886., dokument 26, str. 283-304.

i Vukovje; Kotar Križ od općina Čazma, Dubrava, Ivanić Kloštar, Križ, Kutina, Ludina i Popovača; te Kotar Križevci od općina Raven, Sv. Petar Orehovec, Vrbovec, Vojakovec i Sv. Ivan Žabno. Tako formirana županija imala je površinu 5.048 km² na kojoj je živjelo 219.529 stanovnika²⁰. Ipak, i ta naredba sadrži odredbu koja do sada nije poznata u literaturi. Naime županija o kojoj govorimo, nakon što je u Zakonu iz 1886. nazvana Bjelovarsko-križevačka, u Naredbi se ponovno naziva Bjelovarskom.

Naredba

kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove
od 30. lipnja 1886. br. 2870. pr.,

kojom se opredjeljuje broj i teritorijalni obseg upravnih kotaraha i sjedišta kotarskih oblasti u kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji.

§. 1.

Na temelju §. 3. zakona od 5. veljače 1886. ob ustroju županijah i uređenju uprave u županijah i kotarih, prema kojemu teritorijalni obseg upravnih kotaraha i sjedišta kotarskih oblasti opredjeljuje vlada putem naredbenim, zatim na temelju §. 88. prema kojemu je vlada ovlaštena, da u slučaju potrebe pri prvom opredjeljenju teritorijalnoga obsega kotarskih oblasti može preinačiti zaokruženje pojedinih županijah uz priuzdržaj naknadnoga uzakonenja ovih promjenah, razdieljuju se u §. 2. rečenoga zakona opredjeljene županije na 66 kotaraha i to:

V. Županija belovarska na kotare:

1. Belovar, 2. Gjurgjevac, 3. Koprivnica, 4. Križevac, 5. Križ. 6. Garešnica, 7. Grubišnopolje.

Slika 7. Naredba iz 1886. kojom se definira Bjelovarska županija s Kotarom Koprivnicom

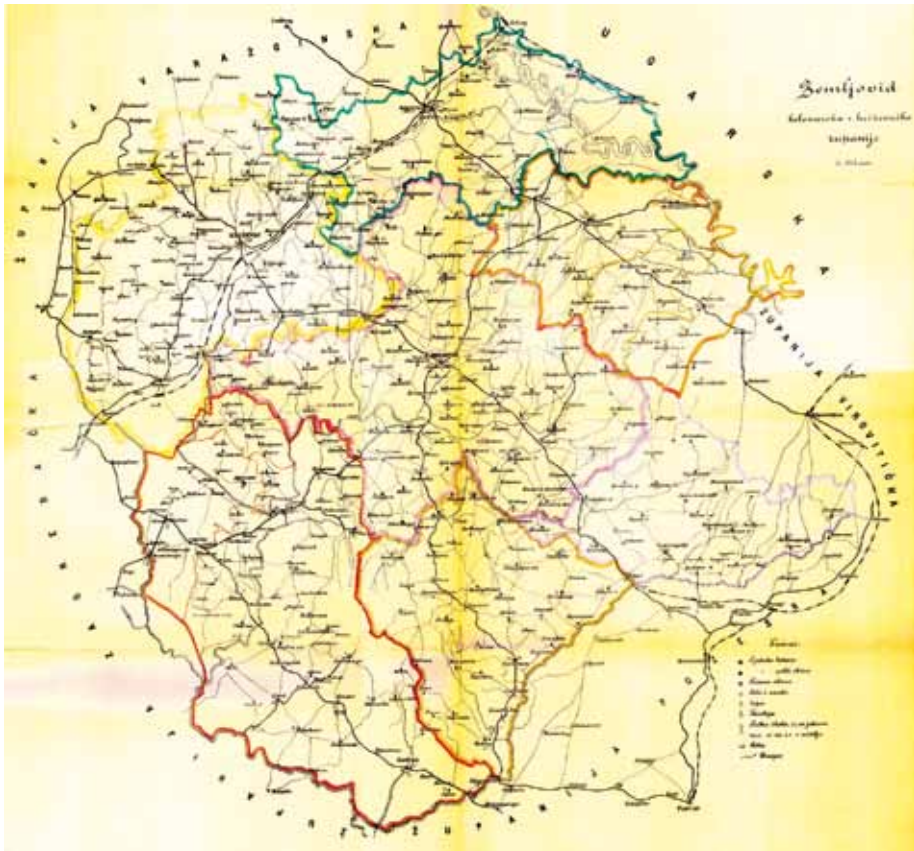
Ta promjena imena nesumnjivo je rezultat naknadnog pripajanja Koprivnice toj županiji. Koprivnica je naime 1886. godine znatno veće naselje od Križevaca (1890. Križevci su imali 3.359, a Koprivnica 5.118 stanovnika)²¹ i njezino uklapanje u županiju koja se zvala Koprivničko-križevačka zasigurno je izazvalo stanovite rasprave o opravdanosti naziva nove županije. Ipak, u konačnici se uvažila činjenica da je nova

²⁰ Županiju u navedenom opsegu iz 1886. godine prikazuje karta pod nazivom *Zemljovid Hrvatske i Slavonije s krajinom vojničkom sastavljen i dubokim strahopočitanjem posvetjen Nj. preuzvišenosti Gospodinu Grofu Josipu Jellačiću Bužimskomu...* izdana 1889. godine. Hrvatski državni arhiv, Kartografska zbirka, sign. E.XVI.59.

²¹ Usp. Korenčić (1979; 343, 364).

županija nastala spajanjem Bjelovarske i Križevačke te je sukladno tome određen i njezin naziv u skladu sa zakonom iz 1886. kao Bjelovarsko-križevačka županija.

Tako formirane granice Županije i njezin unutarnji upravno-teritorijalni ustroj do 1918. godine doživio je još dvije važnije promjene. Već 1889. godine Županijska skupština bjelovarsko-križevačka vodila je rasprave o postojećem ustroju popraćene brojnim žalbama i prijedlozima za promjenu granica pojedinih kotara, općina ili njihovih sjedišta. Tako je na skupštini Županije 13. studenoga 1889. izglasano nekoliko odluka koje su promijenile dotadašnje granice nekih kotara. Odlučeno je da se porezne općine Ždala i Molve odcijepi od Upravne općine Virje u đurđevačkom kotaru te da se pripoje koprivničkom kotaru, a da se Općini Virje u đurđevačkom kotaru pripoje Rakitnica, Hampovica i Miholjavec, koji su do tada pripadali koprivničkom kotaru.

Slika 8. Bjelovarsko-križevačka županija nakon reorganizacije 1886. i 1889.

I Lepavina i Branjska iz koprivničkog se kotara pripajaju križevačkom kotaru. Stanje unutarnjeg županijskog ustroja nakon spomenutih promjena prikazano je i upravnom kartom pod nazivom „Zemljovid belovarsko-križevačke županije“ koji je izradila Zemaljska vlada za svoje potrebe nakon reorganizacije županijskog ustroja 1886., odnosno 1889. godine²².

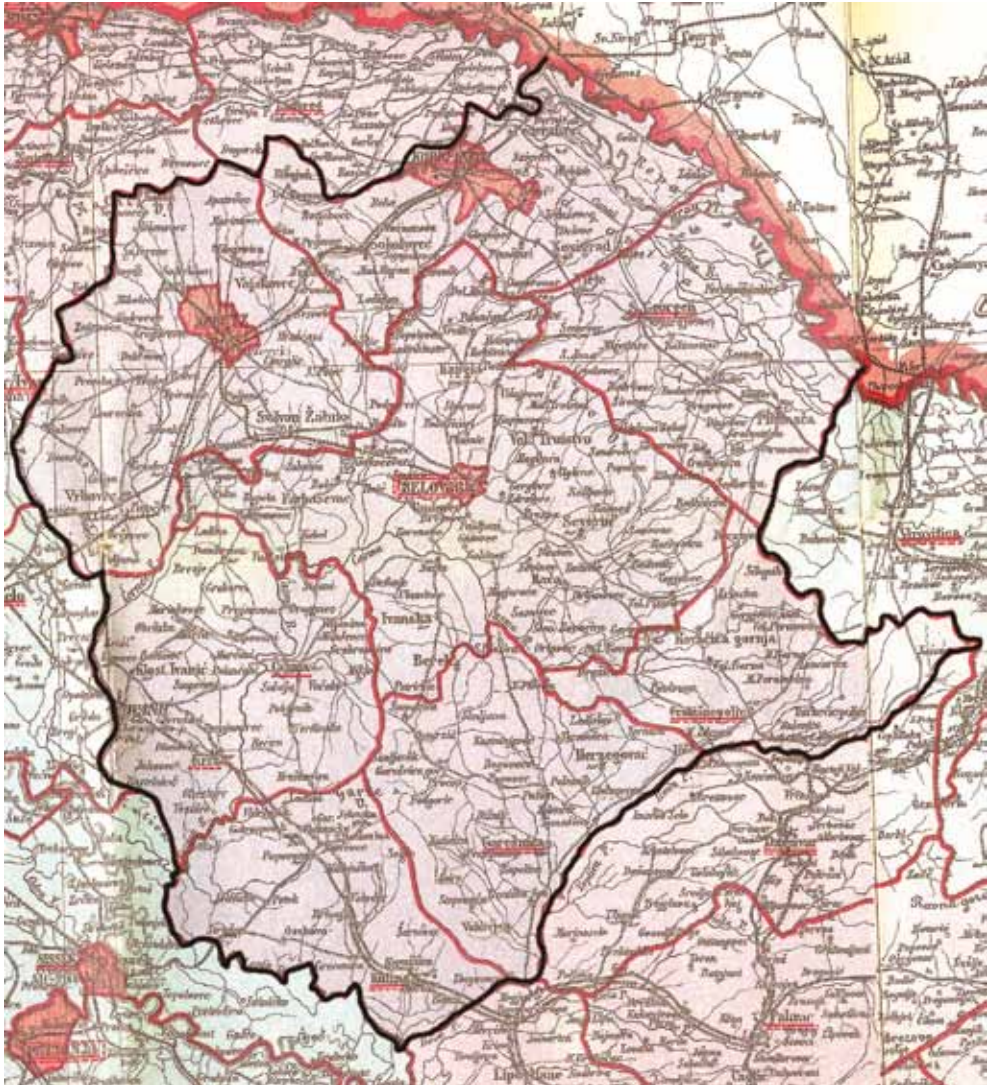
Slika 9. Neprihvaćeni prijedlog promjene unutarnjeg ustroja Županije iz 1890.

Osim tih promjena, Unutrašnji odjel Zemaljske vlade predlagao je daljnje promjene u pogledu unutarnjeg preustroja kotara Bjelovarsko-križevačke županije. Te je predložene promjene uz priložene karte postojećeg i predloženog stanja Zemaljska vlada poslala na raspravu Županijskoj skupštini 10. srpnja 1890. godine²³. Najveća novost bio je prijedlog osnutka novog kotara u Kutini te ukidanje kotara u Garešnici.

²² Hrvatski državni arhiv, fond Unutrašnji odjel Zemaljske vlade, kut. 861, sv. 1-8.

²³ Usp. dopis Zemaljske vlade upućen Županijskoj skupštini. Hrvatski državni arhiv, fond Unutrašnji odjel Zemaljske vlade, kut. 861, sv. 1-8.

Naime, kriški se kotar zbog svoje velike površine pokazao vrlo nefunkcionalnim te se predlagalo osnivanje novog kotara sa sjedištem u Kutini koji bi obuhvaćao južni dio Kotara Križ te čitav Kotar Garešnicu, s izuzetkom Općine Hercegovac koja bi se priključila Kotaru Grubišno Polje.

Slika 10. Granice i ustroj Bjelovarsko-križevačke županije 1898.

Nadalje, predlaže se da se sjedište sadašnjeg Kotara Grubišno Polje zbog njegova rubnog položaja unutar kotara premjesti u Grđevac, koji je, prema mišljenju Zemaljske vlade, bio povoljnije položen. Predlaže se i da se sjedište Kotara Križ premjesti u Čazmu. Nakon rasprave održane u županijskoj skupštini 28. i 29. rujna 1890. godine Skupština je donijela sljedeće zaključke: Grubišno Polje, iako smješteno rubno, ima znatno bolje uvjete za obavljanje funkcije sjedišta kotara nego predloženi Grđevac, koji je tada bio znatno manje mjesto.

Što se tiče ukidanja Kotara Garešnica i njegova pripajanja budućem Kotaru Kutina, Skupština zaključuje da bi ukidanje toga kotara previše oštetilo porezne prihode Garešnice dovodeći u pitanje njezin opstanak te apelira na Zemaljsku vladu da zadrži spomenuti kotar. Na kraju zaključuje da Kutina kao mjesto ima sve predispozicije za obavljanje funkcije sjedišta kotara te predlaže da se Kotar Kutina osnuje na južnom dijelu sadašnjega Kotara Križ. Što se, pak, tiče Vladina prijedloga za premještanje sjedišta kotara iz Križa u Čazmu, Skupština zaključuje da Čazma još uvijek ne posjeduje odgovarajuće zgrade u koje bi se moglo smjestiti kotarski ured i njegovo činovništvo te da sjedište kotara neko vrijeme treba ostati u Križu²⁴. Sukladno tim zaključcima Županijske skupštine, Zemaljska vlada odustala je od predloženih izmjena osim glede osnutka kutinskog kotara. Taj je kotar osnovan Naredbom Zemaljske vlade od 21. kolovoza 1892. godine²⁵. Konačno, 1. listopada 1895., nakon poduže rasprave, Županijska skupština pristala je preseliti sjedište kotara iz Križa u Čazmu, pa je Naredbom od 1. listopada 1895. Čazma i službeno postala sjedištem kotara²⁶. Istom je Naredbom Upravna općina Štefanje iz Kotara Bjelovar preseljena u Kotar Čazmu. Unutarnji ustroj Bjelovarsko-križevačke županije nastao nakon spomenutih promjena prikazuje nam upravna karta iz 1898. godine²⁷. Time je Bjelovarsko-križevačka županija dobila svoj konačni oblik koji će zadržati sve do njezina ukidanja 1918., odnosno 1922. godine²⁸.

²⁴ Usp. Zapisnik županijske skupštine od 28. i 29. rujna 1890. Hrvatski državni arhiv, fond Unutrašnji odjel Zemaljske vlade, kut. 861, sv. 1-8.

²⁵ *Sbornik zakonah i naredabah valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju*, g. 1892., dokument 57, str. 579.

²⁶ *Sbornik zakonah i naredabah valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju*, g. 1895., dokument 75, str. 482.

²⁷ *Zemljovid Hrvatske i Slavonije s krajinom vojničkom sastavljen i dubokim strahopočitanjem posvetjen Nj. preuzvišenosti Gospodinu Grofu Josipu Jellačiću Bužimskomu, banu i vojničkomu zapovjedniku u Hrvatskoj i Slavoniji, vojnom i civilnom upravitelju Dalmacije* itd. Kartografska zbirka Hrvatskog državnog arhiva, sign. D.XIV.27.

²⁸ Stvaranjem Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1. prosinca 1918. godine, odnosno Uredbom o podjeli zemlje na oblasti od 26. lipnja 1922., ukinut je županijski ustroj zemlje te su uvedene oblasti. Kako je Uredba stupila na snagu tek 1924. godine, upravno-teritorijalni ustroj Bjelovarsko-križevačke županije djelovao je do 1924. godine.

IV. Bjelovarski kraj u upravno-teritorijalnim ustrojima 1924. – 1992.

Donošenjem *Uredbe o podeli zemlje na oblasti* 26. lipnja 1922. godine, odnosno njezinim stupanjem na snagu 1924. godine²⁹, konačno je ukinuta Bjelovarsko-križevačka županija te je njezin teritorij protiv volje Bjelovarčana pripojen novoosnovanoj Osječkoj, odnosno Zagrebačkoj oblasti. Naime, usprkos prijedlogu da se osnuje bjelovarska oblast i da grad na taj način zadrži jake upravne ovlasti, to se nije dogodilo³⁰.

Slika 11. Prostor nekadašnje Bjelovarsko-križevačke županije uklopljen u Osječku, odnosno Zagrebačku oblast 1922.³¹

Najveći dio nekadašnje Bjelovarsko-križevačke županije, točnije kotari Bjelovar³², Đurđevac, Koprivnica, Kutina, Garešnica i Grubišno Polje, novom

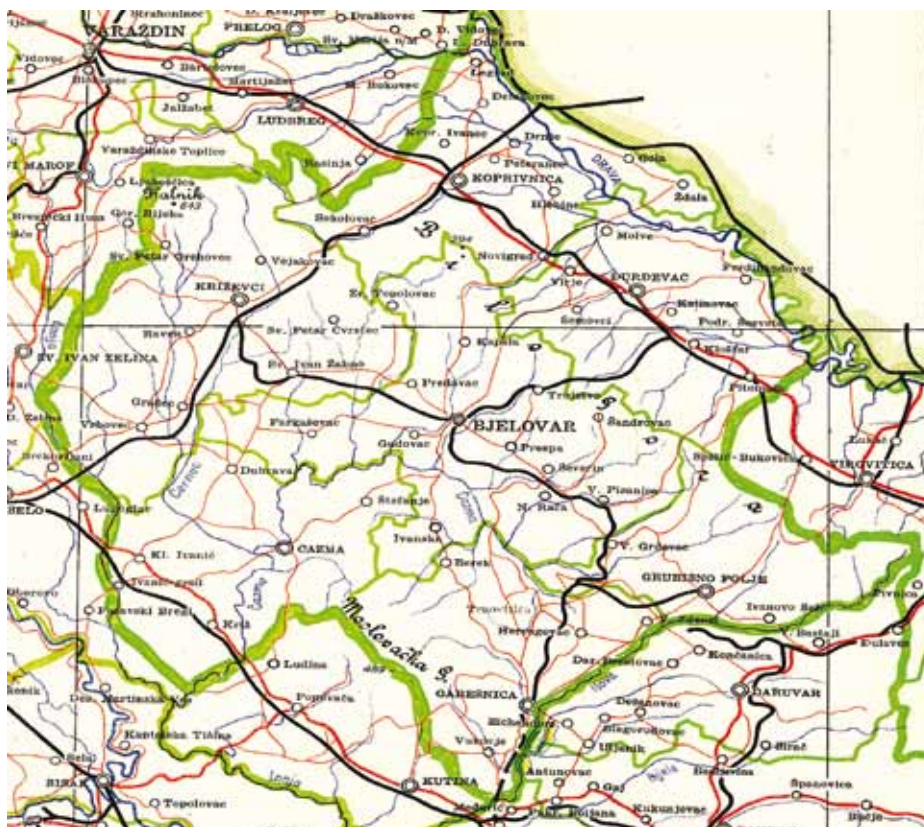
²⁹ Usp. *Službene novine* 92/1922.

³⁰ Usp. Oblast Bjelovar, *Tjednik Bjelovarsko-križevački* od 8. listopada 1921.

³¹ Priručna karta Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca s novom administrativnom podjelom na oblasti /Antun Jiroušek. – 1:1 000 000. – Zagreb: Bibliografski zavod dd, 1922. – Hrvatski državni arhiv, Kartografska zbirka, sign. E.XVI.34.

³² Bjelovarski kotar obuhvaćao je općine Farkaševac, Gudovac, Ivansku, Kapelu, Novu Raču, Severin, Trojstvo i Veliku Pisanicu. Do 1929. godine kao općine u sklopu Kotara Bjelovar formirani su i Predavac, koji je izdvojen iz Općine Gudovac, te Prespa, izdvojena iz Općine Trojstvo. U novom teritorijalnom ustroju 1929., odnosno 1931. godine, kada je

su podjelom priključeni Osječkoj oblasti, dok su križevački i čazmanski kotar pripojeni Zagrebačkoj županiji. Uspostavom Kraljevine Jugoslavije 1929. godine ukidaju se dotadašnje oblasti te se umjesto njih uspostavljaju banovine. Tako se čitav teritorij nekadašnje Bjelovarsko-križevačke županije zajedno sa svih osam kotara ponovno našao zajedno, u sklopu Savske banovine³³.

Slika 12. Teritorijalni opseg Župe Bilogora s njezinim kotarima 1942.³⁴

zemlja podijeljena na banovine, Kotar Bjelovar ostao je u nepromijenjenom opsegu, sada u Savske banovini, s napomenom da je 1931. godine Zrinski Topolovac dobio status općine izdvojivši se iz Općine Kapela. Isti opseg bjelovarskoga kotara ostao je i nakon uspostave novog teritorijalnog ustroja 1939. godine kojim je stvorena Banovina Hrvatska (*Službene novine* 92/1922, 233/1929, 212/1931 i 194/1939).

³³ Kao i do tada, funkciju sjedišta kotara na području nekadašnje županije imali su Kutina, Čazma, Grubišno Poje, Garešnica, Križevci, Koprivnica, Đurđevac i Bjelovar.

³⁴ Zemljovid Nezavisne Države Hrvatske: organizacijska karta / Zemljopisni zavod Hrvatskog Domobranstva. – 1:800 000. – Zagreb: St. Kugli, 1942. Hrvatski državni arhiv, sign. D.XVIII.138.

Slomom Kraljevine Jugoslavije te uspostavom Banovine Hrvatske 1939., na njezinu su području ukinute nekadašnje banovine te se teritorijalni ustroj zemlje, pa tako i područja nekadašnje Bjelovarsko-križevačke županije, sastojao od kotara, pri čemu je sačuvano svih osam kotara stare županije (Kutina, Čazma, Grubišno Polje, Garešnica, Križevci, Koprivnica, Đurđevac i Bjelovar)³⁵.

Nakon proglašenja Nezavisne Države Hrvatske, 10. lipnja 1941., proglašena je Zakonska odredba o velikim župama kojom je utemeljen novi upravno-teritorijalni ustroj³⁶. Jedna od 22 utemeljene župe bila je i Župa Bilogora sa sjedištem u Bjelovaru, koja je otpočela s radom 11. kolovoza 1941. godine. Tako je Bjelovar, nakon što je 1924. izgubio funkciju sjedišta županije, nakon punih 17 godina ponovno postao regionalno upravno središte. Župa Bilogora u najvećoj se mjeri podudarala s prostornim opsegom nekadašnje Bjelovarsko-bilogorske županije, a obuhvaćala je sedam kotara: Bjelovar, Koprivnicu, Đurđevac, Čazmu, Križevce, Grubišno Polje i Garešnicu s 51 upravnom općinom. Ukupna površina Župe Bilogore iznosila je 4.674 km², a na tom je području živjelo 334.728 stanovnika.

Slika 13. Bjelovarska oblast 1945.³⁷

³⁵ Usp. Uredba o Banovini Hrvatskoj. *Službene novine* 194-A-LXVIII, 1939.

³⁶ *Zbornik zakona i naredaba NDH*, 1941:170.

³⁷ Preuzeto iz Klemenčić (1996:142).

Slika 14. Bjelovarska oblast 1950

Nakon Drugog svjetskog rata pristupilo se uvođenju novog upravno-teritorijalnog ustroja. Do polovice 1945. godine Bjelovar se privremeno nalazio u sastavu Zagrebačke oblasti, da bi tada Bjelovar postao sjedištem oblasti koje su činili narodni odbori (kasnije kotari) Križevci, Vrbovec, Čazma, Kutina, Garešnica, Đurđevac i Severin te gradovi Bjelovar, Križevci i Koprivnica (Slukan Altić, 2003., str. 105).

Kasnijim zakonima o upravno-teritorijalnom ustroju (1947³⁸, 1949,³⁹ 1952⁴⁰, 1955⁴¹, 1962⁴².) zadržani su kotari, s tim da su 1952. ukinute oblasti, a umjesto narodnih odbora uvedene općine. Potom su 1967. ukinuti kotari, pa se ustroj zemlje, uključujući i bjelovarsko područje, temeljio samo na općinama⁴³. Bitnija promjena u upravno-teritorijalnom ustroju područja nekadašnje Bjelovarsko-križevačke županije nastupit će 1974., kada se tzv. društvenim dogovorom⁴⁴ kao teritorijalna jedinica višeg reda utemeljuje zajednica općina. Tim će zakonom Bjelovar postati sjedište Zajednice općina Bjelovar koja je obuhvaćala najveći dio nekadašnje županije (s izuzetkom Kutine i Ivanića, koji su pripali ZO Zagreb) te zapadni dio nekadašnje Virovitičke županije.

³⁸ Zakon o administrativno-teritorijalnoj podjeli NRH. *Narodne novine* 60/1947.

³⁹ Zakon o administrativno-teritorijalnoj podjeli NR Hrvatske. *Narodne novine* 29/1949.

⁴⁰ Zakon o podjeli NR Hrvatske na kotare, gradove i općine. *Narodne novine* 16/1952.

⁴¹ Zakon o području kotara i općina u NRH. *Narodne novine* 36/1955.

⁴² Zakon o područjima općina i kotara u NRH. *Narodne novine* 39/1962.

⁴³ Ustavni zakon o promjeni ustava SR Hrvatske, *Narodne novine* 13/1967.

⁴⁴ *Narodne novine* 33/1974.

Slika 15. Ustroj Bjelovarskog kotara 1962.⁴⁵

Slika 16. Zajednica općina Bjelovar 1974.⁴⁶

⁴⁵ Hrvatski državni arhiv, Kartografska zbirka, sign. E.XVI.70.

⁴⁶ Preuzeto iz Klemenčić (1996;147).

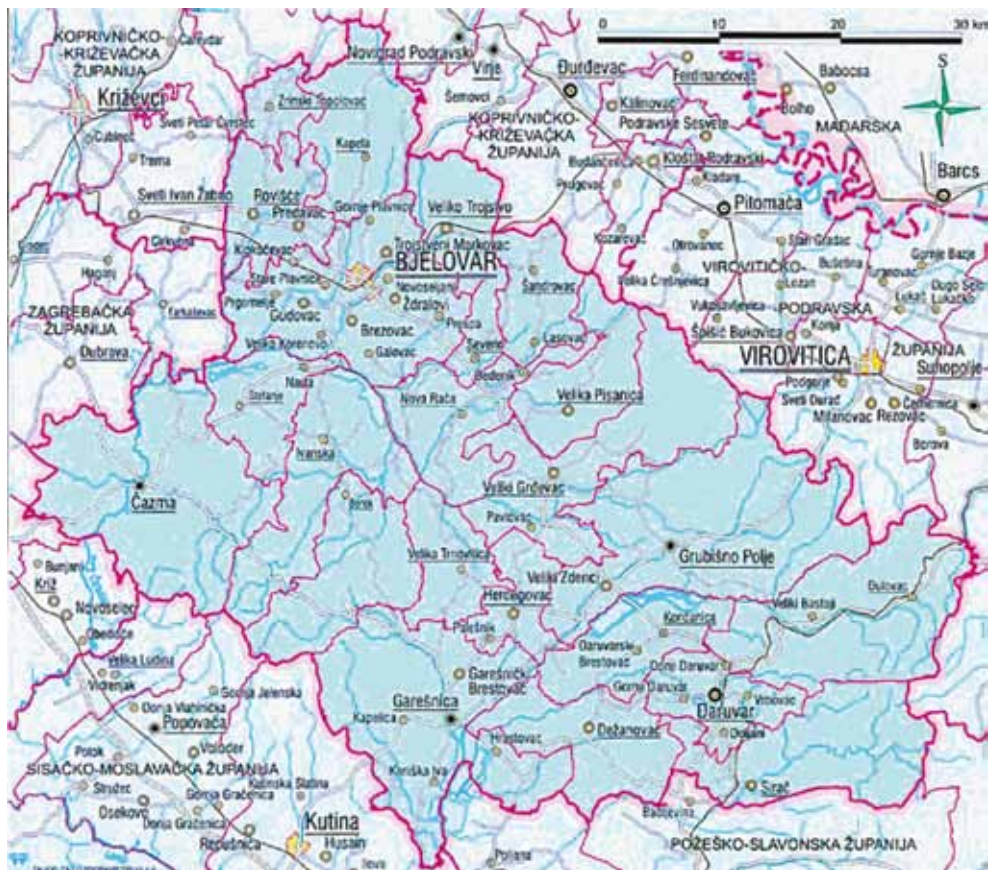
V. Uspostava Bjelovarsko-bilogorske županije

Ustavom Republike Hrvatske od 30. svibnja 1990. godine te Zakonom o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj od 30. prosinca 1992. godine ponovno je uspostavljen županijski ustroj u kojem Bjelovar postaje sjedištem Bjelovarsko-bilogorske županije s površinom od 2.651 km², što čini 4,7% ukupne površine Republike Hrvatske. Na toj površini živjela su 1991. godine 144.042 stanovnika s prosječnom gustoćom naseljenosti od 54,3 stanovnika na četvorni kilometar. Vanjske granice Bjelovarsko-bilogorske županije znatno odudaraju od nekadašnjih granica Bjelovarsko-križevačke županije, što je rezultat urbanog razvoja okolnih gradova, prije svega Koprivnice, Virovitice i Siska, koji su promijenili gravitacijska područja svojega djelovanja. Tako je kao rezultat snažnog razvoja grada Koprivnice sa sjeverne strane Bjelovarsko-bilogorske županije sada formirana Koprivničko-križevačka županija, koja obuhvaća i velike dijelove nekadašnje Bjelovarsko-križevačke županije. Također, razvojem i jačanjem središnjih funkcija Virovitice, sjeveroistočni dio nekadašnje Bjelovarske županije (područje Pitomače) sada gravitira tome središtu pa sjeverozapadnu granicu Bjelovarsko-bilogorske županije sada čini Bilogora. Šire daruvarsko područje, snažnim regionalnim razvojem Bjelovara, ali i Daruvara kao novog mikroregionalnog središta, sada je zahvaljujući svojoj gravitaciji Bjelovaru pripojeno Bjelovarsko-bilogorskoj županiji. Istodobno su rubni dijelovi Moslavine s Ivanićem i Kutinom zbog snažnog razvoja Siska i njegova gravitacijskog područja sada pripojeni Sisačko-moslavačkoj županiji, pa jugozapadnu granicu županije čini Moslavačka gora. Tako je na osnovi gravitacijskih zona urbanih središta formirana granica Bjelovarsko-bilogorske županije. Prema opisanom ustroju iz 1992. godine, Bjelovarsko-križevačka županija sastojala se od 17 općina (Kapela, Veliko Trojstvo, Nova Rača, Velika Pisanica, Končanica, Dežanovac, Sirač, Đulovac, Čazma, Ivanska, Štefanje, Grubišno Polje, Veliki Grđevac, Garešnica, Berek, Hercegovac, Rovišće) te dva grada – Daruvara i Bjelovara.

Županija u današnjem obliku konstituirana je 7. veljače 1997. godine, kada su na području Županije formirane neke nove općine⁴⁷. Danas se županija sastoji od 18 općina – Bereka, Dežanovca, Đulovca, Hercegovca, Ivanske, Kapele, Končanice, Nove Rače, Rovišća, Šandrovca (do 1997. u sklopu Općine V. Trojstvo), Severina (prije u sastavu Općine Nova Rača), Sirača, Štefanja, Velikog Grđevca, Velike Pisanice, Velike Trnovitice (prije u sastavu Općine Hercegovac), Velikog Trojstva, Zrinskog Topolovca (prije u sastavu Rovišća) te pet gradova: Bjelovara, Daruvara, Čazme, Garešnice i Grubišnog Polja.

⁴⁷ Usp. *Narodne novine* 10/1997.

BJELOVARSKO-BILOGORSKA ŽUPANIJA
COUNTY OF BJELOVAR-BILOGORA

Površina županije/ Area of the county
 2640

Broj stanovnika u 2001./ Population in 2001.
 133084

TUMAČ ZNAKOVA - LEGEND

- DRŽAVNA GRANICA
STATE BORDER
- ŽUPANIJSKA GRANICA
COUNTRY BORDER
- GRANICA GRADA ILI OPĆINE
CITY OR MUNICIPALITY BORDER

BJELOVAR

Garešnica

- SJIJEŠTE ŽUPANIJE
COUNTRY CENTER
- SJIJEŠTE GRADA ILI OPĆINE
CITY OR MUNICIPALITY CENTER
- Đulovac
NASELJE OD 500 DO 1000 STANOVNIKA
SETTLEMENT 500 TO 1000 INHABITANTS
- Dežanovac
NASELJE OD 1000 DO 2000 STANOVNIKA
SETTLEMENT 1000 TO 2000 INHABITANTS
- Čazma
NASELJE OD 2000 DO 5000 STANOVNIKA
SETTLEMENT 2000 TO 5000 INHABITANTS

- Daruvar
NASELJE OD 5000 DO 10000 STANOVNIKA
SETTLEMENT 5000 TO 10000 INHABITANTS
- Bjelovar
NASELJE VEĆE OD 10000 STANOVNIKA
SETTLEMENT MORE THAN 10000 INHABITANTS
- AUTOCESTA
HIGHWAY
- DRŽAVNA CESTA
STATE ROAD
- ŽUPANIJSKA CESTA
COUNTY ROAD
- CESTA U IZGRADNJI
ROAD IN CONSTRUCTION
- ŽELJEZNIČKA PRUGA
RAIL ROAD
- RJEKE
RIVERS

Slika 17. Bjelovarsko-bilogorska županija prema ustroju iz 2005.⁴⁸

⁴⁸ Preuzeto od Državnog statističkog zavoda, ljetopis za 2005. godinu

Literatura

- Klemenčić, M. (1996), Promjene upravno-teritorijalnog ustroja Hrvatske 1918.-1992. U: Ivo Goldstein, Borislav Grgin i sur. (ur.), *Hrvatske županije kroz stoljeća*. Zagreb: Školska knjiga, str. 123-148.
- Korenčić, M. (1979), *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857-1971*. Zagreb: Republički zavod za statistiku SRH, JAZU, knjiga 54.
- Slukan Altić, M. (2001), Kartografski izvori za povijest upravno-teritorijalnog ustroja hrvatskih zemalja. *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, god. 51, br. 3-4, str. 645-672. Zagreb.
- Slukan Altić, M. (2003), *Povijesni atlas gradova*. Bjelovar: Državni arhiv Bjelovar i Hrvatski državni arhiv Zagreb.
- Strugar, V. (1996): *Bjelovarsko-bilogorska županija*. Bjelovar: Bjelovarsko-bilogorska županija.
- Vranješ-Šoljan, B. (1996), Županijsko uređenje u posljednjoj fazi postojanja (1881.-1918.). Poglavlje u knjizi: *Hrvatske županije kroz stoljeća*. Zagreb: Školska knjiga, str. 99-111.
- Valentić, M. (1981), *Vojna krajina i pitanje njezina sjedinjenja s Hrvatskom 1849-1881*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu – Centar za povijesne znanosti, Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske i Školska knjiga.
- Oblast Bjelovar, u: *Tjednik Bjelovarsko-križevački* od 8. listopada 1921.

Izvori

- Hrvatski državni arhiv, Predsjedništvo Zemaljske vlade, kutija 33.
- Hrvatski državni arhiv, Unutrašnji odjel Zemaljske vlade, kutije 15, 861.
- Bjelovarska županija, Državni arhiv u Bjelovaru.
- Kartografska zbirka Hrvatskog državnog arhiva, sign. E.XV.11, E.XVI. 59, D.VIII.10, D.XIV.27, D.XVIII.138, E.XVI.70.
- Sbornik zakonah i naredabah valjanih za kraljevinu Hrvatsku i Slavoniju*, godišta 1971., 1874., 1875., 1886., 1892., 1895.
- Uredba o podeli zemlje na oblasti 26. lipnja 1922. *Službene novine* 92/1922.
- Uredba o Banovini Hrvatskoj. *Službene novine* 194-A-LXVIII, 1939.
- Zbornik zakona i naredaba NDH*, 1941: 170.
- Zakon o administrativno-teritorijalnoj podjeli NRH. *Narodne novine* 60/1947.
- Zakon o administrativno-teritorijalnoj podjeli podjeli NR Hrvatske. *Narodne novine* 29/1949.
- Zakon o podjeli NR Hrvatske na kotare, gradove i općine. *Narodne novine* 16/1952.
- Zakon o području kotara i općina u NRH. *Narodne novine* 36/1955.
- Zakon o područjima općina i kotara u NRH. *Narodne novine* 39/1962.

Ustavni zakon o promjeni ustava SR Hrvatske. Narodne novine 13/1967.

Društveni dogovor SRH. Narodne novine 33/1974

Zakon o područjima županija, gradova i općina u Republici Hrvatskoj od 30. prosinca 1992.

The History of the Administrative and territorial organisation of the Bjelovar-Bilogora County

Summary

The abolition of the Varaždin Generalate in 1871 represented a major turning point in the development of Bjelovar and its wider area. Within the process of integration in the system of Croatia as civil state, a new administrative and territorial organisation was introduced; thereby, the military territorial organisation of the Varaždin Generalate was abolished, and the Bjelovar County was formed in that territory with the seat in Bjelovar, being the eighth county in the territory of the Kingdom of Croatia. The formation of the Bjelovar County in 1871 represented the beginning of the modern administrative and territorial county organisation of the Bjelovar area, which – despite the fifty-year long period of abolition (1922-1992) – remained maintained up to the present. After the Republic of Croatia had gained its independence and the Bjelovar-Bilogora County had been formed, the tradition of the county organisation, which had – in that area – in all times represented one of the most important levers of nation-building conscience, was restored.

In the 136-year long history of the administrative and territorial county organisation of the Bjelovar area, several periods are to be distinguished:

1. Bjelovar County 1871-1874 – transitional period between the abolition of the Varaždin Generalate and the passing of the first Political Administration Organisation Act;
2. Bjelovar County 1874-1886 – territorial division of the County into sub-county units and political municipalities;
3. Bjelovar-Križevci County 1886-1922 (1924) – period between the merging of the Bjelovar County and the Križevci County and the abolition of the county organisation 1922-1924;
4. Bjelovar-Bilogora County – period since 1992.

Regardless of the above-described changes concerning the spatial aspect, the internal territorial organisation and the political administration, which had been in force in the Bjelovar County area for the last 136 years, its administrative and territorial organisation always managed to unite the elements of modern regionalisation with the century-long experience in county organising in the Croatian territory. Thus, the county history in the Bjelovar area remains a credible witness to the operation of the Croatian state and its organisation throughout various historical epochs.

Keywords: Bjelovar County; Bjelovar-Križevci County; Bjelovar-Bilogora County; the history of the County organisation; the central functions of Bjelovar.

Doc. dr. sc. Mirela Slukan Altić
Institut društvenih znanosti Ivo Pilar
Marulićev trg 19
10000 Zagreb
mirela.altic@zg.htnet.hr
+385 (0)98 205929

